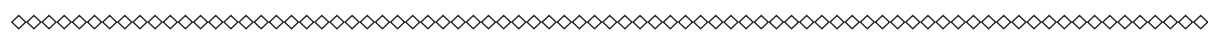

УДК 351:347.77/.78

DOI: 10.34132/pard2022.15.09

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Слободянюк Д. С., керівник Миколаївської обласної організації Союзу юристів України, адвокат, аспірант Інститут державного управління, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.

Статтю присвячено аналізу правового механізму державного управління сферою інтелектуальної власності в Україні на сучасному етапі державотворення. Узагальнено та надано коротку характеристику правового механізму державного управління. Проаналізовано особливості правового механізму державного управління в сфері інтелектуальної власності. Узагальнено та охарактеризовано систему національних і міжнародних нормативно-правових актів, що регулюють сферу інтелектуальної власності в Україні. Здійснено аналіз міжнародних рейтингів та їх показників, що оцінюють рівень розвиненості інституту власності в країнах світу. Окреслено існуючу проблематику в сфері інтелектуальної власності в Україні, що існує на законодавчому рівні. Визначено важливість спрямування державної політики на подальше вдосконалення правового механізму державного управління в сфері інтелектуальної власності. Вказано на необхідність підвищення якості та рівня розробки нормативно-правових актів у сфері інтелектуальної власності в Україні. Важливим завданням в цій сфері публічного управління є якісне правотворення та правозастосування для підвищення рівня верховенства права. У статті визначено основні проблеми, які потребують їх вирішення для можливості вдосконалення правового механізму державного управління сферою інтелектуальної власності в Україні. Автором

визначено основні напрямки, розвиток яких, дозволить підвищити рівень стимулювання творчої та інноваційної діяльності та охорони та захисту об'єктів права інтелектуальної власності, а як наслідок розвиток економіки та інвестиційної привабливості України. Встановлено, що подальше реформування в сфері інтелектуальної власності є необхідною умовою для міжнародної інтеграції, оскільки за останнє десятиліття, незважаючи на постійні законодавчі зміни в цій сфері, позиції України на міжнародній арені в цій сфері суттєво не змінились.

Ключові слова: державне управління, правовий механізм, правотворчість, правозастосування, інтелектуальна власність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасність вказує на важливість інтелектуальної власності – результатів інтелектуальної (інноваційної) та творчої діяльності людини. Створення інноваційних технологій та культурних надбань, інвестиції в інтелектуальній галузі втрачають економічний сенс, якщо в країні не створені умови для інтелектуальної (інноваційної) діяльності, а права на об'єкти інтелектуальної власності не мають надійної охорони та захисту.

Вказане зумовлює особливу значимість удосконалення механізмів державного управління інтелектуальною власністю як і для кожного творця, винахідника чи раціоналізатора, так і для суспільства та держави в цілому.

Удосконалення механізмів державного управління інтелектуальною власністю для України є необхідною умовою для інтеграції до міжнародних структур. Крім того, впроваджені механізми державного управління інтелектуальною власністю можуть бути запорукою підтримання загального позитивного іміджу на міжнародній арені.

Рівень правової охорони, а також можливості для ефективного захисту інтелектуальної власності в державі впливають на її інвестиційну привабливість, місце в глобальній торговельній системі, конкурентоспроможність її інтелектуальних ресурсів.

В Україні механізми державного управління інтелектуальною власністю не є досить ефективними. Фактично відсутні стимули для розробки та впровадження інноваційних рішень, а рівень захисту прав інтелектуальної власності залишається низьким, кількість порушень прав суб'єктів інтелектуальної власності зростає. Для зміни цієї негативної ситуації на краще необхідно вживати заходів для вдосконалення механізмів державного управління інтелектуальною власністю, що зумовить розвиток сфери інтелектуальної власності в Україні в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В теоретичних дослідженнях проблема державного управління в сфері інтелектуальної власності знайшла своє відображення в працях вітчизняних науковців таких як: В. Авер'янов, Г. Атаманчук, О. Бернатович, Н. Дригваль, М. Іванова, Ю. Капіца, О. Орлюк та О. Тіхонов. Однак, можливо зауважити, що у працях багатьох науковців це питання розглядається в основному в правовому або економічному аспектах. Питання державного управління в сфері інтелектуальної власності на сучасному етапі державотворення, з наукової точки зору, є малодослідженим та потребує додаткового його вивчення та нових розробок.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Здійснити аналіз правового механізму державного управління в сфері інтелектуальної власності в Україні на сучасному етапі державотворення, дослідити рівень розробки та впровадження нормативно-правової бази, яка врегульовує цю сферу відносин, визначити основні проблеми державного управління, що знижують рівень стимулювання, охорони та захисту інноваційної діяльності та інвестиційної привабливості України, а також запропонувати можливі варіанти вдосконалення правового механізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правовий механізм державного управління полягає, головним чином, у встановленні державою правових норм та налагодженні їх реалізації. Завдяки правовому механізму державного управління забезпечується розвиток нормативно-правової бази, яка є правовим відображенням відповідних суспільних відносин.

Державне управління та відповідні суспільні відносини, що є його об'єктом, мають взаємний вплив. Відсутність належного правового регулювання об'єкта, без сумніву впливає і на саме державне управління в певній галузі.

Тому, як слушно зазначає Г. Атаманчук, будь-які прогалини у правовому регулюванні знижують рівень управління, створюють управлінські «шуми», призводять до зловживань та свавілля [1, с. 208].

Правовий механізм державного управління має одночасно два рівні правового регулювання: на першому здійснюється правове забезпечення суспільних відносин, котрі є предметом державного управління, на другому – правове забезпечення державно-управлінських відносин (в певній сфері). Тобто, на другому рівні нормативно регламентується вплив суб'єкта державного управління на його об'єкт.

Незважаючи на те, що правовий механізм має оперативно реагувати на зміни в об'єкті державного управління, сам процес прийняття відповідної правової норми потребує часу, оскільки складається з чітко встановлених етапів та процедур, яких повинно бути дотримано.

Схему відтворення потреб об'єкту у правовому механізмі державного управління можемо розподілити на такі етапи:

- 1) виникнення змін в об'єкті державного управління;
- 2) очевидна необхідність внесення змін до чинної нормативно-правової бази у зв'язку зі змінами в об'єкті;
- 3) розроблення норми права;
- 4) ініціатива від належного суб'єкта;
- 5) процес обговорення, оцінка відповідності пропонованої норми права існуючим суспільним відносинам;
- 6) прийняття нового, або внесення змін до чинного нормативно-правового акта;
- 7) набуття чинності та вступ у дію нормативно-правового акта, або змін до нього;
- 8) після вступу норм у дію – адаптація їх до відносин, що існують;

9) моніторинг ефективності впровадження нових правових норм;

10) моніторинг подальших змін у суспільних відносинах, що мають бути відображені у правовому механізмі державного управління.

Науковець О. Орлюк стверджує, що законодавство у сфері інтелектуальної власності – це складна внутрішньо зумовлена єдність законів і підзаконних актів, об'єднаних єдиним предметом нормативно-правового регулювання, узгодженістю імперативно-диспозитивного впливу на суспільні відносини, що виникають стосовно правової охорони і захисту прав інтелектуальної власності, та своєю системою, спричиненою ієрархією норм права інтелектуальної власності [2, с. 11].

Норми котрі так чи інакше стосуються регулювання сфери інтелектуальної власності в Україні та торкаються різних її аспектів можливо поділити на такі групи:

1) норми, що закріплюють програмні положення та концептуальні засади державної політики в сфері інтелектуальної власності;

2) норми, що встановлюють або закріплюють стандарти охорони та захисту інтелектуальної власності;

3) норми, що закріплюють права інтелектуальної власності, котрі підлягають охороні та захисту;

4) норми, що регулюють порядок здійснення інноваційної діяльності та її стимулювання з боку держави;

5) норми, що визначають дії, котрі є порушеннями права інтелектуальної власності;

6) норми, що регулюють порядок створення й функціонування органів державної влади, належних до функціональної структури державного управління у сфері інтелектуальної власності;

7) норми, що встановлюють способи охорони та захисту інтелектуальної власності суб'єктами інтелектуальної власності;

8) норми, що встановлюють способи охорони та захисту інтелектуальної власності суб'єктами державного управління;

9) норми, що встановлюють запобіжні заходи та адміністративні інструменти забезпечення захисту інтелектуальної власності;

10) норми, що встановлюють відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності;

11) норми, що закріплюють міжнародне співробітництво у сфері інтелектуальної власності.

У нормативно-правовій базі знаходить своє відображення державна політика у сфері інтелектуальної власності. Велике значення має визначення конституційних гарантій у певній сфері, закріплення у законодавстві та підзаконних актах програмних положень та концепцій.

В Україні наразі існує два чинних акти, що містять програмні та концептуальні засади державної політики у сфері охорони та захисту інтелектуальної власності: Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні [3], План заходів з реалізації Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні [4]. Однак слід зазначити, що вказані нормативно-правові акти втратили свою актуальність, оскільки з моменту їх прийняття минуло більше п'яти років, а реалізація закріплених в них положень була передбачена до 2018 року. Таким чином, можливо стверджувати, що наразі в Україні відсутні актуальні нормативно-правові документи, які б містили програмні та концептуальні засади державної політики у сфері інтелектуальної власності.

Відповідно до ст. 54 Конституції України громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством [5].

Автор хоче звернути увагу, що у вказаній статті Конституції України використовується саме термін «захист інтелектуальної власності», а також передбачено, що держава сприяє розвитку

науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством, що можна віднести до певного виду стимулювання інтелектуальної (інноваційної) діяльності, але лише в сфері науки. Таким чином, в Конституції не закріплено положень щодо зобов'язань держави в забезпеченні належного рівня правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, а також в створенні умов для здійснення інтелектуальної (інноваційної) діяльності та підтримці з боку держави такої діяльності.

В Україні не має кодифікованого акту у сфері інтелектуальної власності.

Однак деякі кодекси в більшій чи меншій мірі забезпечують правове регулювання у сфері інтелектуальної власності. До таких можливо віднести:

- 1) Цивільний кодекс України;
- 2) Господарський кодекс України;
- 3) Митний кодекс України;
- 4) Податковий кодекс України;
- 5) Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- 6) Кримінальний кодекс України;
- 7) Кодекс законів про працю України.

Цивільний кодекс України має базисний характер, оскільки визначає загальні засади охорони та захисту прав. У ньому містяться уточнення щодо спеціальних законів або посилення на них. В Книзі четвертій «Право інтелектуальної власності» визначені загальні засади про право інтелектуальної власності, а саме:

- 1) право інтелектуальної власності на літературний, художній та інший твір (авторське право);
- 2) право інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення (суміжні права);
- 3) право інтелектуальної власності на наукове відкриття;
- 4) право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок;
- 5) право інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу;

6) право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію;

7) право інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин;

8) право інтелектуальної власності на комерційне найменування;

9) право інтелектуальної власності на торговельну марку;

10) право інтелектуальної власності на географічне зазначення;

11) право інтелектуальної власності на комерційну таємницю.

Крім того, Цивільний кодекс України врегульовує відносини щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

Окремо слід звернути увагу на те, що Цивільним кодексом України передбачено способи захисту цивільних прав, які можливо застосовувати у випадку порушення прав інтелектуальної власності [6].

Господарський кодекс України визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання. Зокрема, Господарським кодексом України врегульовано відносини щодо використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності. Окремої уваги заслуговує той факт, що Господарський кодекс України також врегульовує питання інноваційної діяльності. Так в Господарському кодексі України визначаються основні поняття інноваційної діяльності, а саме: інноваційна діяльність, інвестування інноваційної діяльності, а також визначено види інноваційної діяльності, форми інвестування інноваційної діяльності.

Окремої уваги заслуговує те, що Господарським кодексом України передбачено державне регулювання інноваційної діяльності.

Зокрема, відповідно до положень Господарського кодексу України держава регулює інноваційну діяльність шляхом:

1) визначення інноваційної діяльності як необхідної складової інвестиційної та структурно-галузевої політики; формування і забезпечення реалізації інноваційних програм та цільових проектів;

2) створення економічних, правових та організаційних умов для забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності;

3) створення та сприяння розвитку інфраструктури інноваційної діяльності.

Крім того, Господарським кодексом України встановлено, що держава повинна здійснювати контроль за інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин, її відповідністю вимогам законодавства і державним інноваційним програмам.

Також Господарським кодексом України передбачено державні гарантії суб'єктам інноваційної діяльності до яких віднесено:

1) підтримку інноваційних програм і проектів, спрямованих на реалізацію економічної та соціальної політики держави;

2) підтримку створення та розвитку суб'єктів інфраструктури інноваційної діяльності;

3) охорону та захист прав інтелектуальної власності, захист від недобросовісної конкуренції у сфері інноваційної діяльності;

4) вільний доступ до інформації про пріоритети державної економічної та соціальної політики, про інноваційні потреби та результати науково-технічної діяльності, крім випадків, передбачених законом;

5) підтримку щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері здійснення інноваційної діяльності [7].

Митний кодекс України визначає засади організації та здійснення митної справи в Україні, регулює економічні, організаційні, правові, кадрові та соціальні аспекти діяльності органів митниці України. В сфері інтелектуальної власності Митним кодексом України врегульовано визначення основних понять в цій сфері, а саме: контрафактні товари, піратські товари, товари, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності.

Розділ XIV Митного кодексу України присвячено питанням сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України.

Крім того, Митним кодексом України запроваджено ведення митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності та визначено порядок реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності [8].

Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів. Податковий кодекс України визначає поняття роялті – будь-якого платежу, отриманого як винагорода за використання або за надання права на використання об'єкта права інтелектуальної власності врегульовує питання його оподаткування [9].

Кодекс України про адміністративні правопорушення регулює суспільні відносини по притягненню до адміністративної відповідальності. Так Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено адміністративні правопорушення в сфері інтелектуальної власності за скоєння яких встановлена адміністративна відповідальність, а саме:

- 1) порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності;
- 2) порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів;
- 3) незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних [10].

В Кримінальному кодексі України встановлені підстави і принципи кримінальної відповідальності, злочинність і караність діянь, підстави звільнення від кримінальної відповідальності і покарання. Кримінальним кодексом передбачено кримінальні правопорушення в сфері інтелектуальної власності за скоєння яких встановлена кримінальна відповідальність, а саме:

- 1) порушення авторського права і суміжних прав;
- 2) порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію;
- 3) незаконне використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару;
- 4) незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю; розголошення комерційної або банківської таємниці [11].

Кодекс законів України про працю здебільшого врегульовує питання гарантій трудових прав авторів винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій. Зокрема, встановлено, що автори винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій мають переважне право на залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці; збереження попередніх розцінок при впровадженні винаходу, корисної моделі, промислового зразка чи раціоналізаторської пропозиції; збереження середнього заробітку при звільненні від основної роботи для участі у впровадженні винаходу, корисної моделі, промислового зразка чи раціоналізаторської пропозиції на тому ж підприємстві, в установі, організації [12].

В цілому наявність таких гарантій трудових прав побічно може сприяти стимулюванню інноваційної діяльності, оскільки не отримуючи додаткових благ автори винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій, маючи такий статус, отримують додаткові права, які не передбачені для інших категорій працівників. Однак проблема стимулювання працівників творчої галузі залишається не вирішеною навіть на такому рівні.

Спеціальні галузеві закони та підзаконні нормативно-правові акти визначають порядок охорони та захисту окремих об'єктів інтелектуальної власності, а саме: Закон України «Про охорону прав на сорти рослин», Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», Закон України «Про авторське право і суміжні права», Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав».

Закони та підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють окремі сфери соціально-економічної діяльності, а саме: Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Закон України «Про культуру», Закон України «Про захист економічної конкуренції» та інші.

Нормативно-правові документи, що захищають економічні інтереси творчих працівників, зокрема постанова Кабінету Міністрів України «Про розміри відрахувань до фондів творчих спілок України за використання творів літератури та мистецтва», постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав».

Спеціальне законодавство, таке як: Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Закон України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», Закон України «Про правову охорону географічних зазначень».

Законодавство, що істотно розширює регулювання окремих питань творчої діяльності, зокрема шляхом закріплення відповідних норм в Законі України «Про наукову і науково-технічну експертизу», Законі України «Про видавничу справу», Законі України «Про професійних творчих працівників і творчі союзи», Законі України «Про кінематографію».

Додаткова деталізація порядку набуття, здійснення прав інтелектуальної власності, порядку дій у випадку порушення прав інтелектуальної власності визначається у відомчих ненормативних актах, положеннях, порядках та інструкціях.

Як зазначає М. Іванова ефективний захист інтелектуальної власності можливий тільки тоді, коли він передбачений чинним законодавством [13, с. 62].

Важливе місце серед норм, що визначають державне управління у сфері інтелектуальної власності, посідають акти, що регламентують порядок створення й функціонування органів державної влади, які відносяться до функціональної структури державного управління у сфері інтелектуальної власності (організаційного державно-управлінського механізму).

До таких треба віднести норми:

1) якими впроваджуються та якими визначаються правовий статус, а також порядок утворення й функціонування органів, що належать до суб'єкта державного управління у сфері інтелектуальної власності;

2) якими встановлюються матеріальні та процесуальні аспекти реалізації органами державного управління та їх посадовими особами повноважень у сфері інтелектуальної власності, а також підстави для їх здійснення.

Виходячи з наведеного, треба погодитися з В. Авер'яновим, який зазначив, що правове регулювання управлінської діяльності за допомогою нормативних актів управління обов'язково повинне доповнюватися індивідуальним (ненормативним) регулюванням, що здійснюється через застосування правових норм, спрямованих на уточнення правового становища і зв'язків учасників управлінського процесу в конкретній реальній ситуації шляхом конкретизації встановлених правовою нормою прав і обов'язків суб'єктів [14, с. 287].

Приведення національної нормативно-правової бази у відповідність до загальновизнаних норм, принципів, міжнародно-правових стандартів у сфері інтелектуальної власності є вагомим чинником її розвитку. Саме тому є важливим приєднання до угод, що містять рекомендаційні або імперативні положення щодо охорони та захисту інтелектуальної власності.

З метою впровадження більш високого рівня охорони та захисту інтелектуальної власності та налагодження міжнародного співробітництва в цій сфері, Україна набула членства у Всесвітній організації інтелектуальної власності, підписавши в 1970 році Конвенцію про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності [15].

У цілому, на сьогодні Україна є учасницею більшості договорів із різних аспектів інтелектуальної власності, що їх адмініструє Всесвітня організація інтелектуальної власності.

Ці договори умовно можливо поділити на три категорії:

- 1) договори про глобальну систему охорони;
- 2) договори щодо охорони інтелектуальної власності;
- 3) договори щодо класифікацій.

Міжнародні договори Всесвітньої організації інтелектуальної власності мають характер м'якого права (*soft law*), тобто є не імперативними, а рекомендаційними документами. Ними не передбачається санкцій за невиконання зобов'язань.

Єдиного джерела зобов'язань і норм із питань інтелектуальної власності міжнародному співтовариству бракувало до 1994 року, коли на Уругвайських переговорах про загальну угоду з тарифів та торгівлі було засновано Світову організацію торгівлі та досягнуто Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS). Україна є членом СОТ з 2008 року.

Одночасно з Протоколом про вступ України до Світової організації торгівлі, підписаним у Женеві 5 лютого 2008 року, було ратифіковано Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) – один з основних документів цієї організації [16].

Важливість Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) можна розглядати у трьох аспектах:

1) це є перший і єдиний міжнародний документ, що регулює питання, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності;

2) у межах цієї угоди встановлено цивільно-правові, адміністративно- та кримінально-процесуальні процедури захисту інтелектуальної власності;

3) це є перша міжнародна угода з питань інтелектуальної власності, що закріплює пріоритетність врегулювання суперечок шляхом переговорів.

Підписання міжнародних договорів має подвійне значення:

1) норми міжнародних угод стають частиною національного законодавства, деякі з них потребують додаткової імплементації та внесення змін до наявних у державі нормативно-правових актів, що має наслідком удосконалення та оптимізацію національної нормативно-правової бази в сфері інтелектуальної власності;

2) ратифікація міжнародних угод сприяє вирішенню питань взаємодії та співробітництва з міжурядовими організаціями або урядами інших країн, а також відіграє важливу роль в інтеграційних процесах України, зокрема в інтеграції до Європейського Союзу [17].

Частиною національного законодавства у сфері інтелектуальної власності є також двосторонні міжурядові угоди про співробітництво, які регулюють ті чи інші питання у сфері інтелектуальної власності.

Незважаючи на те, що на нормативно-правовому рівні нагромаджено досить великий масив норм, котрі так чи інакше стосуються регулювання сфери інтелектуальної власності, всіх наявних проблем це не вирішує, в тому числі і в питанні верховенства права та правозастосування.

Як зазначає вітчизняний дослідник Ю. Капіца основні претензії з боку Європейського Союзу, міжнародних організацій та інституцій викликає в Україні не власне законодавство, а ефективність його реалізації, реальні дії з припинення піратства, створення ефективної судової системи [18].

На підтвердження цього та проведення більш детального аналізу проблем цього дослідження можливо взяти до уваги показники Міжнародного індексу прав власності (IPRI).

Показники Міжнародного індексу прав власності (IPRI) використовують політики, бізнес-спільноти та громадські активісти, зокрема, в питаннях визначення інвестиційної привабливості України.

Відповідно до інформації Міжнародного індексу прав власності (IPRI) за останні п'ять років Україна посідала від 123 до 105 місця серед 130 країн, які досліджувались [19].

В середньому за останні п'ять років Україна набирала 4.4 бали з 10 можливих. Вказані показники наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники України відповідно до Міжнародного індексу прав власності (IPRI) за 2017-2021 роки

Рік	2017	2018	2019	2020	2021
Оцінка	3.424	4.282	4.432	4.446	4.453

Як вбачається з наведених даних, то з 2017 року відбулись позитивні зміни, але останні три роки ситуація, в більшій мірі, залишалась стабільною хоча й такі тенденції дозволили Україні піднятися в загальному рейтингу зі 123 місця в 2017 році на 106 місце в 2021 році, однак оцінка України в 2021 році суттєво нижча від оцінок країн-лідерів. Наприклад, в 2021 році оцінка Швейцарії

рії – 8,148 (1 місце), Австрії – 7,925 (10 місце), Ірландії – 7,337 (20 місце), Південної Кореї – 6,669 (30 місце), Латвії – 6,274 (40 місце), Південної Африки – 5,964 (50 місце) [19].

Наведені в таблиці 1 показники враховують ситуацію щодо власності в цілому в Україні. Питання інтелектуальної власності безпосередньо впливають на загальну оцінку, а тому є важливим проаналізувати оцінки відповідно до Міжнародного індексу прав власності (IPRI) в сфері захисту прав інтелектуальної власності, що наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Показники України в сфері захисту прав інтелектуальної власності відповідно до Міжнародного індексу прав власності (IPRI) за 2017-2021 роки

Рік	2017	2018	2019	2020	2021
Оцінка	4.419	4.436	4.578	4.563	4.393

Як вбачається з наведеної інформації за останні п'ять років, не зважаючи на проведені реформи в Україні у сфері інтелектуальної власності, в цілому ситуація суттєво не змінювалась, а загальна оцінка лишається в середньому на рівні 4.5 балів з 10 можливих [19].

В 2021 році в сфері захисту прав інтелектуальної власності відповідно до Міжнародного індексу прав власності (IPRI) оцінка Швейцарії – 7,499, Австрії – 7,768, Ірландії – 7,146, Південної Кореї – 6,454, Латвії – 6,000, Південна Африка – 6,280 [19].

Під час визначення загальної оцінки в сфері захисту прав інтелектуальної власності відповідно до Міжнародного індексу прав власності (IPRI) враховуються окремі показники, які безпосередньо впливають на оцінку стану справ в цій сфері серед яких: 1) рівень захисту патентів; 2) рівень захисту авторського права і суміжних прав; 3) рівень захисту торговельних марок.

Для виявлення проблем щодо рівня захисту об'єктів інтелектуальної власності необхідно розуміти рівень захисту кожного з них. Оцінки рівня захисту об'єктів інтелектуальної

власності відповідно до Міжнародного індексу прав власності (IPRI) наведені в таблиці 3.

Таблиця 3

Показники України щодо рівня захисту об'єктів інтелектуальної власності відповідно до Міжнародного індексу прав власності (IPRI) за 2017-2021 роки

	2017	2018	2019	2020	2021
Патенти	7.75	7.75	7.75	7.75	5.709
Авторське право і суміжні права	1.8	1.8	2	2	2
Торговельні марки	-	-	-	-	5.925

Тобто, можливо прослідкувати, що основні проблеми рівнем оцінювання нижче середнього безпосередньо пов'язані з питанням рівня захисту об'єктів авторського права і суміжних прав [19, 21].

Слід зазначити, що на загальну оцінку відповідно до Міжнародного індексу прав власності (IPRI) впливають й інші показники, серед яких: 1) судова незалежність; 2) верховенство права; 3) політична стабільність; 4) контроль за корупцією.

Для аналізу ситуації в цілому необхідно проаналізувати і ці показники також, що наведені в таблиці 4.

Таблиця 4.

Показники України щодо правового та політичного середовища відповідно до Міжнародного індексу прав власності (IPRI) за 2017-2021 роки

	2017	2018	2019	2020	2021
Судова незалежність	2.104	2.246	2.906	3.297	3.297
Верховенство права	3.398	3.469	3.577	3.564	3.603
Політична стабільність	1.364	1.706	1.968	2.137	2.362
Контроль за корупцією	3.040	3.318	3.432	3.253	3.581

Хоча з наведених даних можливо побачити позитивну динаміку протягом останніх п'яти років, суттєво ситуація не змінювалась, а

вказанні показники, особливо контроль за корупцією та політична стабільність, суттєво впливають на загальну оцінку відповідно до Міжнародного індексу прав власності (IPRI) [19, 22].

В цьому дослідженні фактично було проаналізовано 7 з 14 показників Міжнародного індексу прав власності (IPRI), які безпосередньо стосуються предмету цього дослідження.

Враховуючи наведені показники України за останні п'ять років відповідно до Міжнародного індексу прав власності (IPRI) можливо констатувати, що ситуація залишається стабільною, на рівні нижче середнього, і це впливає на загальне положення України на міжнародній арені.

Окремі показники Міжнародного індексу прав власності (IPRI) заслуговують особливої уваги, оскільки їх позитивна динаміка суттєво змінила би загальну оцінку України її інвестиційну привабливість та економічне становище.

Подальша правотворчість та належне правозастосування можуть суттєво вплинути на позитивні зміни в сфері інтелектуальної власності в Україні.

Однак питання правозастосування залишається більш актуальним, оскільки законодавча база в Україні розроблена в цілому на належному рівні.

Цю тезу підтримує і О. Бернатович, який зазначає, що міжнародні правозахисні організації, з ініціативи яких здійснювався і здійснюється тиск на Україну, критикували не українське законодавство з прав інтелектуальної власності, а невиконання його положень [20, с. 23].

Дослідник Н. Дригваль вказує, що законодавство само по собі не є кінцевою метою, а лише важливою частиною структури функціонування інтелектуальної власності. Законодавство потребує практичного застосування, а для цього необхідними є відповідні адміністративні механізми та процедури, тобто оптимальне і конструктивне державне управління [23, с. 122].

Висновки. В результаті проведеного аналізу та здійсненого дослідження правового механізму державного управління в сфері інтелектуальної власності в Україні можливо дійти до висновку, що правовий механізм є досить розвиненим і в більшості випадків

актуальні проблеми охорони та захисту інтелектуальної власності врегульовані на нормативно-правовому рівні. Однак, можливо констатувати, що в більшій мірі нормативно-правова база не є першопричиною недосконалого державного управління у сфері інтелектуальної власності в Україні.

В цілому законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти відповідають міжнародним стандартам, але проблемними є питання правозастосування. Якісному державному управлінню в будь-якій сфері в Україні заважають й досі невирішені питання політичної нестабільності та корупції, які так чи інакше впливають на верховенство права та судову незалежність, що в свою чергу й зумовлює проблеми належного правозастосування.

Таким чином, вдосконалення правового механізму державного управління в сфері інтелектуальної власності в Україні безпосередньо пов'язані зі стратегією подальшого реформування багатьох сфер суспільних відносин. Для ефективного розвитку сфері інтелектуальної власності необхідно на рівні державного управління впровадити ряд заходів, а саме:

1) розробка та впровадження нормативно-правових документів, які б містили програмні та концептуальні засади державної політики у сфері інтелектуальної власності в Україні на найближчі десять років;

2) закріплення на конституційному рівні положень щодо зобов'язань держави в забезпеченні належного рівня правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, а також в створенні умов для здійснення творчої, інтелектуальної (інноваційної) діяльності та підтримці її з боку держави;

3) впровадження додаткових стимулів в творчій та інноваційній діяльності творців, авторів та винахідників;

4) вирішення проблем неналежного рівня захисту об'єктів авторського права і суміжних прав в Україні;

5) прийняття Закону України «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності» задля врегулювання процесуальних аспектів його діяльності та вирішення проблем належного правозастосування та судової незалежності;

mechanism of public administration in the field of intellectual property are analyzed. The system of national and international normative legal acts regulating the sphere of intellectual property in Ukraine is generalized and characterized. An analysis of international ratings and their indicators that assess the level of development of property in the world. The existing problems in the field of intellectual property in Ukraine, which exist at the legislative level, are outlined. The importance of directing the state policy on further improvement of the legal mechanism of the state administration in the field of intellectual property is determined. The need to improve the quality and level of development of regulations in the field of intellectual property in Ukraine is pointed out. An important task in this area of public administration is quality lawmaking and law enforcement to increase the rule of law. The article identifies the main problems that need to be addressed in order to improve the legal mechanism of state management of intellectual property in Ukraine. The author identifies the main directions, the development of which will increase the level of stimulation of creative and innovative activities and protection and defense of intellectual property rights, and as a consequence the development of the economy and investment attractiveness of Ukraine. It is established that further reform in the field of intellectual property is a necessary condition for international integration, as the last decade, despite constant changes in this area, has not significantly changed Ukraine's position in the international arena.

Key words: *public administration, legal mechanism, lawmaking, law enforcement, intellectual property.*

Received:03.02.22

References

1. Atamanchuk H. V. (1995) Upravlenye – sotsyalnaia tsennost y efektyvnost [Management is a social value and efficiency]. Moscov: RAHS. [in Russian].

2. Orliuk O. P. (2010) Problemy ta perspektyvy systematyzatsii zakonodavstva u sferi intelektualnoi vlasnosti v Ukraini [Problems and prospects of systematization of legislation in the field of intellectual property in Ukraine]. *Intelektualna vlasnist: Naukovo-metodychnyi zhurnal – Intellectual property: Scientific and methodical journal*, 6, 8-13. [in Ukrainian].

3. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia derzhavnoi systemy pravovoi okhorony intelektualnoi vlasnosti v Ukraini» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the Concept of reforming the state system of legal protection of intellectual property in Ukraine”]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80>. [in Ukrainian].

4. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia planu zakhodiv z realizatsii Kontseptsii reformuvannia derzhavnoi systemy pravovoi okhorony intelektualnoi vlasnosti v Ukraini» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the action plan for the implementation of the Concept of reforming the state system of legal protection of intellectual property in Ukraine”]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/632-2016-%D1%80>. [in Ukrainian].

5. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. [in Ukrainian].

6. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. [in Ukrainian].

7. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. [in Ukrainian].

8. Mytnyi kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>. [in Ukrainian].

9. Podatkovi kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. [in Ukrainian].

10. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [Code of Ukraine on Administrative Offenses]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. [in Ukrainian].

11. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal codex of Ukraine]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. [in Ukrainian].

12. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy [Labor Code of Ukraine]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>. [in Ukrainian].

13. Yvanova M. H., & Tykhonov A. V. (2007) O rehuliyatsyy yntellektualnoi sobstvennosti [On the regulation of intellectual property]. *Sotsyolohycheskye yssledovanyia – Sociological research*, 6, 61-65. [in Ukrainian].

14. Averianov V. B. (1998) *Derzhavne upravlinnia: teoriia i praktyka* [Public administration: theory and practice]. Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukrainian].

15. Konventsiiia pro zasnuvannia Vsesvitnoi orhanizatsii intelektualnoi vlasnosti [Convention on the Establishment of the World Intellectual Property Organization]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169#Text. [in Ukrainian].

16. Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement). (n.d.). *www.wto.org*. Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/intel2_e.htm. [in English].

17. Selmon P. (2010) *Korotkyi dovidnyk z ukladannia mizhnarodnykh uhod u sferi prav intelektualnoi vlasnosti* [A short guide to concluding international agreements in the field of intellectual property rights]. *libinnovate.files.wordpress.com*. Retrieved from http://libinnovate.files.wordpress.com/2010/02/intellectual_rights_ukr1.pdf. [in Ukrainian].

18. Kapitsa Yu. (2006) Stan ta napriamy adaptatsii zakonodavstva Ukrainy u sferi okhorony intelektualnoi vlasnosti do zakonodavstva YeS [Status and directions of adaptation of the legislation of Ukraine in the field of intellectual property protection to the EU]. *www.yur-gazeta.com*. Retrieved from <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/2153/>. [in Ukrainian].

19. The 2021 International Property Rights Index (IPRI). (n.d.). *www.internationalpropertyrightsindex.org*. Retrieved from <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/compare/country?id=42> [in English].

20. Bernatovych O. S. (2002) Problemy zakhystu intelektualnoi vlasnosti ta shliakhy yikh vyrishennia [Problems of protection of intellectual property and ways to solve them]. *Priorytety – Priorities*, 4, 21-25. [in Ukrainian].

21. Volik V., Diachenko S., Sokorynskyi Iur., Yemelyanov V., Ryabovol L. (2019) Patent Trolling as Problem of Intellectual Property Rights. *Journal of*

Legal, Ethical and Regulatory Issues. 22, 2. www.abacademies.org. Retrieved from <https://www.abacademies.org/articles/Patent-trolling-as-a-problem-of-intellectual-property-rights-1544-0044-22-SI-2-364.pdf> [in English].

22. Yemelyanov V., Plekhanov D., (2019) Ways of confronting corruption and bribery in the bodies of the state authority. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5, 1. www.baltijapublishing.lv Retrieved from <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/index> [in English].

23. Yemelyanov, V., & Slobodyanyuk, D. (2018). Problemy stanovlenia derzhavnoho upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu v Ukraini. [Problems of the formation of public administration of intellectual property in Ukraine]. *Public Administration and Regional Development*, (2), 322-344. <https://doi.org/10.26693/pard2018.02.322> [in Ukrainian].

24. Dryhval N. P. (2003) Optyimizatsiia derzhavnoho upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu u svitli osnovnykh polozhen kontseptsii administrativnoi reformy v Ukraini [Optimization of state management of intellectual property in the light of the main provisions of the concept of administrative reform in Ukraine]. *Visnyk Luhanskoï akademii vnutrishnikh sprav MVS imenni 10-richchia Nezalezhnosti Ukrainy – Bulletin of the Luhansk Academy of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs on the occasion of the 10th anniversary of Ukraine's Independence*, 4, 119-130. [in Ukrainian].

Відомості про автора / Information about the Author

Слободянюк Дмитро Сергійович: Чорноморський національний університет імені Петра Могили: вул. 68 десантників 10, Миколаїв, 54003, Україна.

Dmitro Slobodyanyuk: Petro Mohyla Black Sea National University: 68 Desantnykiv str. 10, Mykolaiv, 54003, Ukraine.

ORCID.ORG /0000-0001-6281-1907

E-mail: slobodyanyuk.dmitry@gmail.com